

Karolina Olszewska

Księga Bractwa Świętej Anny przy kościółce Mariackim w Toruniu z lat 1726-1821

Rocznik Toruński 40, 185-201

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Księga Bractwa Świętej Anny przy kościele Mariackim w Toruniu z lat 1726–1821

Karolina Olszewska
Toruń

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie wartości zachowanych albumów bractw religijnych na przykładzie albumu brackiego z kościoła Mariackiego w Toruniu. Księga jest wytworem Bractwa Świętej Anny, które zbierało się w latach 1726–1821 przy kościele Mariackim w Toruniu, czyli w czasie, kiedy świątynią opiekowali się bernardyni, gdyż Bractwo to podlegało właśnie temu zakonowi. O przynależności bractw do konkretnych zakonów mówiła bulla papieża Klemensa VIII z 1604 r. nosząca tytuł *Quaecumque*.

Bractwo Świętej Anny swoimi korzeniami sięgało krajów włoskich i niemieckich, a do Polski dotarło i rozwinęło się w XVI w.¹ Świadczy o tym wydany w 1594 r., a swoimi początkami sięgający 1590 r., zbiór ustaw, porządków, nauk i nabożeństw dla Bractwa Świętej Anny w Krakowie². Pierwsze bractwo zostało założone już przez arcybiskupa Jana Dymitra Solikowskiego w Warszawie w 1578 r., zatwierdzone przez nuncjusza apostolskiego Giovanniego Caligarię w 1581 r., a papież Sykstus V wyniósł je bullą *Ex incubenti nobis desuper* do godności ar-

¹ K. Kuźniak, *Anna św. III. Bractwa*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Lublin 1985, kol. 625–626.

² *Bractwo Świętej Anny w Krakowie To jest Ustawy, Artykuły, Porządki Nauki y Nabożeństwa Bractwa Świętej Anny za wolą y wiadomością [...] Kardynała Radziwiłła [...] y za przyzwoleniem Jana Dimitra Solikowskiego [...] w druk podane*, Kraków 1594.

cybractwa w 1586 r.³ Równocześnie zostały erygowane bractwa w Wilnie oraz we Lwowie.

Za Zygmuntem Malewskim można przytoczyć następujące słowa dotyczące kultu św. Anny na ziemiach polskich: „Cześć św. Anny jest w narodzie polskim równie starożytna, jak cześć Najśw. Panny Marii. Niedługo po przyjęciu chrześcijaństwa zaczęła u nas przyjmować się i rozwijać żywa pobożność do Przenajśw. Rodziny. Stawiano kościoły, kaplice i ołtarze pod wezwaniem P. Jezusa, Najśw. Panny i św. Anny, jako matki Rodzicielki Bożej, chociaż niewiele mogli wierni dowiedzieć się z początku o jej świątobliwym życiu, bo żadna z ewangelij nic o tem nie podawała. Istnieją jednak starodawne podania, oparte na nieautentycznej czyli nieprawdziej t. zwanej ewangelij Jakóba, z której prostota wiary dosnuła sobie opowieść, mogącą zastąpić to, czego nie opowiedział żaden z czterech ewangelistów”⁴. Jak wynika z przytoczonego powyżej fragmentu, naród polski oddawał św. Annie wielką cześć, która jeszcze wzrosła, kiedy w 1854 r. Kościół ogłosił dogmat o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny⁵.

Na podstawie schematyzmu biskupa Okoniewskiego z 1928 r. dowiadujemy się, że pierwsze Bractwo Świętej Anny w diecezji chełmińskiej powstało w 1581 r. w Fordonie, a w roku 1926 liczyło 165 członków. Kolejna konfraternia została założona w Więcborku w 1586 r., nową ustawę otrzymała 14 marca 1912 r. i liczyła 85 członków w 1926 r. W tym samym opracowaniu czytamy, że w Świeciu „Bractwo św. Anny, założ. 1602, otrzymało jeszcze w r. 1852 nowy statut, ale upadło”⁶. W Górznie omawiana konfraternia została założona przez bernardynów warszawskich w 1619 r., a 4 września 1620 r. zatwier-

³ Z. Malewski, *Bractwo św. Anny w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 1933, s. 5; por. K. Kuźmiak, *Anna św. III*, kol. 626. W *Encyklopedii Katolickiej* ową bullę datuje się na rok 1589, jednak pewniejsza wydaje się data podana przez Z. Malewskiego. Zob.: J. Majewski, *Niezwykłe szopki i jasełka dla plebsu. Jak było kiedyś?* [online 07.04.2012] http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34880,10863805,Niezwykłe_szopki_i_jaselka_dla_plebsu_Jak_bylo_kiedys_.html. Jest to jedyna wzmianka o odnalezieniu tej bulli.

⁴ Z. Malewski, *Bractwo św. Anny*, s. 8. Zapis cytatu jest zupełnie zgodny z oryginałem.

⁵ *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928, s. 11.

⁶ *Ibid.*, s. 605.

dzona przez biskupa płockiego Henryka Firleja. Kolejne bractwa powstały w Lidzbarku w 1620 r. oraz w Brodniczy w 1622 r. Konfraternia w Golubiu miała dokument fundacyjny wystawiony 1 stycznia 1645 r. przez franciszkanów warszawskich, zatwierdzony przez biskupa Kasprowa Działyńskiego, jednak pamięć o tym Bractwie zaginęła. Bractwo Świętej Anny w Radzynie istniało od 1643 r., a w 1926 r. liczyło 30 członków. Również w parafii w Wałdowie istniało zrzeszenie oddające cześć św. Annie. Powstało ono 20 lipca 1672 r., a w 1926 r. liczyło 60 członków. Taką konfraternię posiadała również jednostka administracyjna diecezji w Kowalewie. Powstała ona w 1696 r., a w roku 1853 liczyła 114 członków. 15 maja 1744 r. zostało założone Bractwo w Żarnowcu. Jego statut datuje się na 6 stycznia (wszedł w życie 2 czerwca) 1852 r., a w roku 1928 liczyło około 500 członków. Bractwo w Skarszewach zostało zatwierdzone przez papieża Klemensa XII 5 czerwca 1773 r.; w latach 1853–1926 przyjęło 1240 członków. Takie konfraternie istniały także w kościołach we Wrockach, Wielu i Lubawie⁷.

Początki kompleksu klasztorowego w Toruniu sięgają połowy XIII w. Przed 1243 r. musiał istnieć już pierwszy kościół, gdyż odbył się w nim synod w obecności Wilhelma z Modeny⁸. W połowie XVI w. przejęli go protestanci. W 1724 r. miał miejsce tzw. tumult toruński, w wyniku którego 7 grudnia tegoż roku kościół oraz zabudowania klasztorne przejęli bernardyni. Konwent przy kościele Mariackim był trzecim najważniejszym, zaraz po kustodiach w Warszawie i Poznaniu. Zostało w nim umieszczone zakonne studium filozoficzne. W latach 1806–1810 kościół przeznaczony był na magazyn wojskowy, w 1821 r. nastąpiła kasata domu zakonnego, a w 1830 r. świątynia została zamieniona na kościół parafialny i takie funkcje pełni po dzień dzisiejszy⁹.

⁷ Ibid., s. 83, 239, 250, 291, 295, 357, 360, 418, 444, 527, 545, 571.

⁸ J. Tandecki, *Założenie i początki klasztoru franciszkanów toruńskich w XIII–XIV w.*, *Zapiski Historyczne*, t. 54: 1989, z. 4, s. 7-14; *Dekanaty toruńskie I, II, III*, [w:] *Diecezja toruńska: historia i teraźniejszość*, t. 15/16/17, red. S. Kardasz, Toruń 1995, s. 180; Z. Nawrocki, *Pofranciszkański kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Toruniu*, Toruń 2006, s. 3-4.

⁹ J. Domasłowski, J. Jarzewicz, *Kościół Najświętszej Marii Panny w Toruniu*, Toruń 1998, s. 21.

Na podstawie księgi brackiej z kościoła Mariackiego można wywnioskować, że Bractwo Świętej Anny istniało tu w latach 1726–1821. Jego promotorem był jeden z zakonników przebywających akurat w konwencie. Zrzeszało ono przedstawicieli obu płci, jednak tylko mężczyźni sprawowali kierownicze stanowiska. Bractwo posiadało swój własny ołtarz, który do dziś stoi w piątym przęśle nawy południowej. Pochodzi on z XVIII w. Obraz w tym ołtarzu przedstawia św. Annę uczącą Maryję czytać, na bocznym planie widać św. Joachima. Niegdyś na postaci na obrazie nałożone były metalowe sukienki¹⁰.

Księga Bractwa Świętej Anny z lat 1726–1821 ma wymiary 53,8 cm x 22,4 cm x 3,5 cm. Oprawiona jest w cielęcą skórę. Na grzbiecie księgi jest tytuł: „Liber Confraternitatis”. Księga ma zapisanych, dość nieczytelnie, 90 ze 194 pergaminowych stron. Większość albumu brackiego spisana jest w języku łacińskim, część w języku polskim, mianowicie w 1741 r. pojawia się po raz pierwszy tytuł JMc Pan (Jegomość Pan), a do roku 1739 tytuł ten brzmiał: GD (Generosus Dominus), D (Dominus) bądź MD (Magnificus Dominus), natomiast w 1779 r. cały tekst, z wyjątkiem daty, napisany został w języku polskim. W pergaminowe karty wszyte są fragmenty zielonego materiału, które prawdopodobnie służyły do zaznaczania najważniejszych miejsc w księdze, a także na kartach, na których widnieje tabelaryczny wykaz członków. W części, w której występuje tabelaryczny indeks członków, prawdopodobnie widniały na nich kolejne litery alfabetu. Księga jest w złym stanie, część kart jest wyrwana, część luźna, a atrament w niektórych miejscach wyblakł¹¹.

Omawiany album bracki składa się z odpisu dokumentu afiliacyjnego, formularza przyjęcia członków do Bractwa, formuły wyboru i zatwierdzenia zarządu Bractwa Świętej Anny oraz tabelarycznego indeksu członków.

¹⁰ Archiwum Parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Toruniu (dalej: APWNMP): Liber Confraternitatis Sanctae Annae tam electionum quam suspicionum in Conventu Thorunensi RR. PP. Provincia Majoris Poloniae Observantis Inscriptus Anno Domini 1726 Die 26 Julij; J. Domastowski, J. Jarzewicz, *Kościół*, s. 164; Z. Nawrocki, *Pofranciszkański kościół*, s. 61.

¹¹ APWNMP, Liber, s. 1-20, 40.

Na trzeciej stronie księgi znajduje się tekst zatytułowany „Bulla Sixti 5ti Pontificis Maximi Confraternitatis Sanctae Annae”¹². Tytuł ten mógłby sugerować, że do księgi wpisano bullę papieża Sykstusa V *Ex incubenti nobis desuper*, którą następca św. Piotra wydał dla Arcybractwa Świętej Anny w Warszawie. Jednak tekst w albumie brackim to niepotwierdzony w sposób notarialny odpis dokumentu afiliacyjnego Bractwa Świętej Anny w Toruniu dla Arcybractwa Świętej Anny w Warszawie z dnia 5 maja 1726 r. Dokument zawiera obowiązki nałożone na kapłana, który opiekował się Bractwem, oraz przywileje i odpusty. Do obowiązków kapłana należało:

- w każdy wtorek miał odprawić mszę świętą w intencji Bractwa;
- w każdą pierwszą środę miesiąca zobowiązany był do złożenia Najświętszej Ofiary za zmarłych członków Bractwa;
- sześć razy w roku, mianowicie: w sam dzień świętej Anny, w dniu poświęcenia kościoła lub kaplicy, w każdy wtorek po suchych dniach i w dniu świętego Joachima tam, gdzie jest zwyczaj odprawiania tego święta, miał odprawić mszę świętą;
- tam, gdzie był zwyczaj celebrowania wyżej wspomnianych świąt, można było z należytym szacunkiem wystawić Najświętszy Sakrament Ciała Pańskiego od pierwszych do drugich nieszporów oraz odprawić publicznie procesję¹³.

Według bulli Sykstusa V *Ex incubenti nobis desuper* Bractwu zostały udzielone następujące przywileje i odpusty:

- wierni w dniu wstąpienia do Bractwa Świętej Anny, a także raz w życiu, w dniu, w którym zechcą, mogą, za zgodą ordynariusza, wybrać sobie spowiednika, który może ich rozgrzeszyć z wszelkich grzechów, niezależnie od ich ciężkości, nawet jeśli w zakresie wewnętrznym byłyby zarezerwowane dla Stolicy Apostolskiej;
- ze wszystkich mszy, które odprawią w kościołach, przy których jest lub będzie w przyszłości Bractwo, i tam pięć razy odmówią *Modlitwę Pańską* i tyle samo razy *Pozdrowienie Anielskie* oraz pomodlą się za Ojca Świętego, a także o wywyższenie Świętej Matki Kościoła i wy-

¹² Ibid., s. 3.

¹³ Ibid.

plenienie herezji, będą mogli uzyskać wszystkie łaski duchowe i odpusty udzielane co dzień w kościołach stacyjnych miasta Rzymu;

– w dniu św. Anny, przypadającym na 26 lipca, zarówno bracia jak i siostry tego Bractwa, a także wszyscy inni wierni, szczerze skruszeni, wyspowiadani i pokrzepieni komunią świętą, którzy nawiedzą, w czasie od pierwszych niesporów do zachodu słońca świętecznego dnia św. Anny, kościół, przy którym jest lub będzie w przyszłości Bractwo, pomodlą się w intencji Ojca Świętego o wywyższenie Świętej Matki Kościoła i wypalenie herezji, otrzymają odpusty, także stacyjne łaski duchowe udzielane w kościołach miasta Rzymu;

– jeśli członkowie Bractwa będą uczestniczyli w mszy świętej sprawowanej w każdy wtorek bądź odprowadzanej w środę za zmarłych, albo nawrócą jakiegoś heretyka czy przygotują kogoś do dobrej śmierci bądź zrobią rachunek sumienia, czy wezmą udział w procesji eucharystycznej z Najświętszym Sakramentem, otrzymają odpust trzystu dni; kto w tym dniu przyjmie komunię świętą zyska odpust zupełny, ci, którzy nie są w stanie łaski uświęcającej – trzydzieści lat odpustu, a ci, którzy nie są zapisani do Bractwa – piętnaście lat;

– ci, którzy, w przypadku niebezpieczeństwa śmierci, nie mogą ustami wypowiedzieć Najświętszego Imienia Jezus, a wykonają to sercem, otrzymają odpust zupełny w formie jubileuszowej zagwarantowany tym dokumentem¹⁴.

Formę przyjęcia do Bractwa Świętej Anny poprzedzała krótka modlitwa wzniesiona do Boga Ojca za pośrednictwem św. Anny¹⁵. Przyjęcie członka lub członków do Bractwa odbywało się w imię Trójcy Przenajświętszej, poprzez wpisanie imienia i nazwiska kandydata oraz spełnienie przez niego następujących warunków: codziennie powinien odmawiać za swoich współbraci pięć razy *Ojcze nasz*, pięć razy *Zdrowaś Maryjo* i raz *Symbol Apostolski*¹⁶.

¹⁴ Ibid., s. 3-4.

¹⁵ APWNMP, s. 5: „OREMUS. Deus, qui Beatae Annae gratiam conferre dignatus es, ut Genitricis Filij Tui Mater effici mereres, concede propitius, ut quos ad servitium jus suscipere valemus, jus apud Te patrocinijs adjuvemur. Per eundem Dominum &c. Amen”.

¹⁶ Ibid.

Kolejna modlitwa to prośba o błogosławieństwo dla tych, którzy wstąpili do Bractwa Świętej Anny. Następną oracją to uwielbienie św. Anny będącej Skarbem Trójcy Przenajświętszej, dzięki któremu na świat mógł przyjść Boży Syn, stała się ona bowiem rodzicielką Jego Przenajświętszej Matki¹⁷.

Niżej dokonany jest zapis, z którego wynika, że promotor wpisuje nowych członków do albumu Bractwa, a także ogłasza odpusty, które jednak powinny być zgodne z Bullą Bractwa Świętej Anny¹⁸. Na samym dole strony dopisana jest inną ręką adnotacja dotycząca odmawiania *Ojcie Nasz*, *Zdrowaś Maryjo* i *Symbolu Apostolskiego*¹⁹.

Wybór zarządu w roku 1726 opisany został jedynie za pomocą listy jego członków i zatwierdzony poprzez stwierdzenie „Consiliarij Confirmati”²⁰. W 1729 r. pojawia się formuła: „Facta est Canonica Electio in B. V. Mariae Annuntiatæ”²¹, czyli stwierdzenie, że w kościele pod wezwaniem Zwiastowania Matki Bożej odbył się kanoniczny (zgodny z prawem kościelnym) wybór zarządu Bractwa. Jego protektorami byli: Feliks Kretkowski, biskup chełmiński, Tomasz Franciszek Czapski, biskup koadiutor chełmiński, oraz Mateusz Sołtyk, biskup sufragan chełmiński. Rok później jest już wzmianka o promotorze, którym został Kajetan Sadowski, gwardian klasztoru bernardynów przy kościele Mariackim. Elekcja odbyła się w jego obecności. Protektorami zostali ponownie wyżej wymienieni biskupi oraz prepozyt przy kościele św. Wawrzyńca. Poniżej dołączona jest lista członków zarządu wybranych na ten rok. Formuła poprzedzająca nazwiska seniora, wiceseniora, skarbników, wiceskarbników, prokuratorów oraz chorążego jest taka sama jak w poprzednim roku²².

W 1731 r. wybory odbyły się według tej samej formuły i w obecności prowincjała i gwardiana lokalnego. Lista nazwisk osób wybranych do zarządu potwierdzona jest wpisem: „Alij omnes Confirma-

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid., s. 6.

²¹ Ibid., s. 7.

²² Ibid., s. 7-10.

ti”²³. Rok później zmieniły się zarówno osoba wpisująca, jak i formuła. Krótka adnotacja została zmieniona na długą notatkę z elekcji. W roku 1733 wpisu dokonano tą samą ręką co w roku 1731. Powrócono również do krótkiej formuły poprzedzającej listę nazwisk członków zarządu. Przy wyborze obecny był gwardian klasztoru – Teodor Nisvant²⁴.

Dnia 25 lipca 1779 r. po raz pierwszy formuła wyboru i zatwierdzenia członków zarządu jest wpisana w języku polskim, a brzmi ona następująco: „W imię Pana Naszego JESUSA Chrystusa dla ucalenia y pomnożenia większej czci y chwały Najświętszego Serca Jezusowego. Honoru Anny Świętej Babki Zbawiciela Naszego y czci S. Jana Nepomucena dobrej Sławy Naszey Patrona stanela Kanoniczna Elekcyja Jegomościów Panów zgodnemi głósy JmscPP Braci obranych”²⁵. Wybory odbyły się w obecności „Prezydenta” konwentu oraz „Promotora i Kaznodzieji Generalnego”²⁶.

W roku 1797 zmienia się formuła wyboru zarządu Bractwa z dłuższej na krótszą, która brzmi: „W roku 1797 w dzień S. Anny uczyniona jest Kanoniczna Elekcyja J Panów Braci w obecności X Ignacego Drwęckiego y X Augustyna Żukowskiego Kaznodziei y Promotora, na której Elekcyi obrani są Urzędnicy Następujący”²⁷.

W latach 1801–1814 formuła użyta przy zatwierdzaniu członków zarządu napisana jest w języku łacińskim. Jest to tłumaczenie formuły stosowanej w latach 1779–1795. Dodatkowo w roku 1804 w języku polskim zostało zamieszczone przyrzeczenie: „XX. Gwardyani OO. Toruńskich Bernardynów, przyrzekli, co rok do ołtarza Matki Najsświętszej z Klasztornego Wosku dać 10 fontów. Na Jey Uroczystość na co własną ręką podpisują się x Zwyrzyn Will. Także z J Panów Braci. Obowiązek dobrowolnie podjęty, przyobiecali: na zawsze dotrzymać, aby w utrzymaniu JEGO byli na zawsze Czułymi i ołtarz ten jak Swoy przyłączyli y przywłaszczyli”²⁸.

²³ Ibid., s. 11.

²⁴ Ibid., s. 11-13.

²⁵ Ibid., s. 40.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., s. 49.

²⁸ Ibid., s. 55.

W 1819 r. „dnia 15 sierpnia odbyła się Elekcyja Szanownych Obywateli w Brastwach S. Anny, Serca Jezusowego i S. Jana będących na oficjalistów do Tych Bractw potrzebnych. Ku większej Chwale Boga, Maryi i Świętych Jego”²⁹. Z tego wpisu wynika, że w ostatnim okresie działalności Bractwa opisywany album stał się także księgą bractw: Serca Jezusowego i św. Jana Nepomucena.

Ponieważ część kart w księdze jest luźna, tabelaryczny indeks członków nie jest ułożony w kolejności alfabetycznej, ale oczywiście należy przypuszczać, że pierwotny układ wzmiankowanego indeksu był właśnie alfabetyczny. Warto odnotować, że nie zachowały się wszystkie strony znakowane kolejnymi literami alfabetu, tylko ich część. U góry strony rozpoczynającej wpisy nazwisk najczęściej znajduje się litera odpowiadająca pierwszej literze nazwiska, lecz zdarza się też tak, że nazwiska wpisywane są bez zwrócenia uwagi na kolejność alfabetyczną, a czasem u góry tabeli brakuje litery, od której uszeregowane nazwiska się rozpoczynają. Przy nazwiskach występują również daty przyjęcia konkretnego członka w szeregi Bractwa³⁰.

Omawiana księga może posłużyć także jako źródło do badań statystycznych. Zostały w niej bowiem podane liczne nazwiska wszystkich tych, którzy pełnili jakieś ważne funkcje w Bractwie Świętej Anny. Władzę w Bractwie sprawowali seniorzy oraz ich zastępcy – wiceseniorzy. Tabela 1 ukazuje, kto i w jakim czasie sprawował wyżej wymienione urzędy³¹.

W roku 1781 po raz pierwszy pojawia się nazwa „Seniorowie”³² zapisana w języku polskim. Kolejny wpis datowany na rok 1783 zawiera adnotację: „Seniorowie Ciż Sami”³³. W roku 1821 występuje wpis informujący, że na urzędy zostały wybrane te same osoby, co przy poprzedniej elekcji³⁴. Urząd seniora najwięcej razy sprawował Andrzej Stachurski, a wiceseniora Jan Marszel, obaj siedmiokrotnie.

²⁹ Ibid., s. 62.

³⁰ Ibid., s. 64-86.

³¹ Ibid., s. 7-63. Imiona i nazwiska seniorów i wiceseniorów zostały zapisane zgodnie z oryginałem.

³² Ibid., s. 42.

³³ Ibid., s. 43.

³⁴ Ibid., s. 63.

Cztery kadencje z rządu urząd seniora piastował Jakub Łukiewski w latach 1801–1804, trzykrotnie mając do pomocy tego samego wiceseniora Jana Marszela w latach 1801–1803. Również trzy razy z rządu władzę sprawowali: Józef Baranowski jako senior i Franciszek Koczewski jako wicesenior w latach 1797–1799.

Tabela 1

Wykaz seniorów i wiceseniorów opracowany na podstawie „Liber Confraternitatis”

Rok	Senior	Wicesenior
1	2	3
1730	Vincentius Naskowski Gregorius Buczynski	–
1731	Gregorius Zachariaszewicz	Vincentius Naskowski
1732	–	–
1733	David Heyder	Gregorius Zachariaszewicz
1734	Andreas Gutowski	Josephus Czarnecki
1736	Gregorius Zachariaszewicz	Josephus Czarnecki
1737	Gregorius Zachariaszewicz	Sebastianus Woicik
1739	Sebastianus Woycik	Josephus Czarnecki
1741	Andrzej Babecki	Jozef Czarnecki
1742	Jozef Czarnecki	Andrzej Babecki
1743	Jozef Czarnecki	Andrzej Babecki
1744	Paweł Kuczkowski	G. Zacharyaszewicz
1745	Walenty Maryanski	Jozef Maryanski
1746	Grzegorz Zacharyaszewicz	Walenty Maryanski
1748	Grzegorz Zacharyaszewicz	Jan Lotynski
1749	Andrzej Stachurski	Maciej Krykanty
1750	Jozef Lemkiewicz	Grzegorz Zacharyaszewicz
1751	Jan Lotynski	Jozef Lemkiewicz
1752	Ofman	Lotynski
1753	Andrzej Stachurski	Jakub Radkiewicz
1754	Andrzej Orlewicz	Andrzej Stachurski
1755	Andrzej Stachurski	Paweł Zaykowski
1756	Jozef Lamkiewicz	Jakub Radkiewicz
1757	Jakub Radkiewicz	Andrzej Stachurski

1	2	3
1758	Jakub Radkiewicz	Jan Zaykowski
1759	Andrzej Stachurski	Antoni Pawlicki
1760	Szymon Marszan	Andrzej Konkiewicz
1761	Szymon Marszan	Jozef Lamkiewicz
1762	Jozef Lamkiewicz	Antoni Pawlicki
1763	Antoni Pawlicki	Andrzej Stachorski
1764	Andrzej Stachorsky	Jakub Radkiewicz
1765	Jan Rutkiewicz	Andrzej Stachurski
1766	Lamkiewicz	Zacharyaszewicz
1767	Jakub Radkiewicz	Andrzej Stachursky
1768	Andrzej Stachurski	–
1769	Andrzej Stachurski	Jan Piątkiewicz
1770	Jan Piątkiewicz	Karol Magierski
1771	Karol Magierski	Antoni Golaszewski
1772	Marcin Drwęcki	Franciszek Landecki
1773	Franciszek Lentecki	Karol Magierski
1774	Karol Magierski	Jan Rutkiewicz
1775	Jan Piątkiewicz	Jozef Kozłowski
1776	Jozef Kozłowski	Onufry Łakusz
1777	Onufry Lonkiert	Jan Marszell
1779	Onufry Lonkiert	–
1780	Jan Marszel Jozef Kozłowski	–
1781	Jozef Lamkiewicz Karol Magerski	–
1783	Jozef Lamkiewicz Karol Magerski	–
1784	Karol Magierski	Jakub Ratkiewicz
1785	Jakob Ratkiewicz	Jan Marschel
1792	Jakub Radkiewicz	Fabian Skomorowski
1793	Fabian Skomorowski	Jan Marszel
1795	Jakub Radkiewicz	Jan Marszell
1797	Jozef Baranowski	Franciszek Koczewski
1798	Jozef Baranowski	Franciszek Koczewski
1799	Jozef Baranowski	Franciszek Koczewski
1801	Jakub Łukiewski	Jan Marszel
1802	Jakub Łukiewski	Jan Marszel

1	2	3
1803	Jakub Łukiewski	Jan Marszel
1804	Jakob Łukiewski	Paweł Gorlycki
1805	Paweł Godlewski	Wawrzyniec Gajewski
1806	Wawrzyniec Gajewski	Wałęty Rudnicki
1811	Jozef Baranowski	Wojciech Obieżurski
1812	Ignacy Michalski	Franciszek Rutkowski
1814	Marcin Piątkiewicz	Woyciech Baczynski
1815	Ignacy Michalski	Wawrzyniec Gajewski
1816	Ignacy Michalski	Paweł Gorlewski
1819	Jozef Wotneblewski	Michał Stum
1821	Jozef Wotneblewski	Michał Stum

Zbieranie składek brackich oraz gospodarowanie funduszami Bractwa należało do skarbników i wiceskarbników. Tabela 2 prezentuje ich wykaz³⁵.

Tabela 2

Wykaz skarbników i wiceskarbników opracowany na podstawie „Liber Confraternitatis”

Rok	Skarbnik	Wiceskarbnik
1	2	3
1726	Sebastianus Woycik	Lucas Bankowski
1727	Vincentius Naskowski	Thomas Pawłowski
1730	Martinus Kraszewski Andreas Kunkiewicz	–
1731	Martinus Kraszewski Andreas Kunkiewicz	–
1733	Laurentius Spiechowski Antonius Świętochowski	–
1734	Sebastianus Woicik Thomas Linowski	–
1736	Simon Naskrenski Stanislaus Szpakowski	–

³⁵ Ibid., s. 7-63. Imiona i nazwiska skarbników i wiceskarbników zostały zapisane zgodnie z oryginałem.

1	2	3
1737	Stanislaus Szpakowski	Andreas Babecki
1739	Andreas Babecki	Mathias Krykanti
1740	Thomas Linowski	Maciey Krykanti
1741	Maci Keykant	Andrzy Orlewicz
1743	Andrzy Babecki	Maci Krykanty
1744	Ignacy Maryanski	Maciey Krykanty
1745	Andrzy Babecki	Jan Letynski
1746	Andrzy Babecki	Jan Letynski
1748	Andrzy Babecki	Maciey Krykanty
1749	Stanisław Szpakowski	Józef Lamkiewicz
1750	Jan Lotenski Andrzej Stachurski	–
1751	Grzegorz Zacharyaszewicz Jakob Kisielski	–
1752	Stachurski Lamkiewicz	–
1753	Grzegorz Zacharyaszewicz Jozef Lamkiewicz	–
1754	Grzegorz Zacharyaszewicz Jozef Lamkiewicz	–
1755	Grzegorz Zacharyaszewicz Andrzej Orlewicz	–
1756	Andrzej Stachurski Paweł Zaykowski	–
1757	Grzegorz Zacharyaszewicz Paweł Zaykowski	–
1758	Paweł Zaykowski Grzegorz Zacharyaszewicz	–
1759	Grzegorz Zacharyaszewicz Jozef Lamkiewicz	–
1760	Andrzej Stachurski Grzegorz Zacharyaszewicz	–
1761	Stachurski Grzegorz Zacharyaszewicz	–
1762	Andrzej Stachorski Gołaszewski	–

1	2	3
1763	Jozef Lamkiewicz Antoni Gołaszewski	–
1764	Maciey Calinski Jan Piątkiewicz	–
1765	Maciey Calinski Antoni Gołaszewski	–
1766	Calinski Radecki	–
1767	Maciey Calinski Karol Magierski	–
1768	Karol Magierski Marcin Drwęcki	–
1769	Karol Magierski Marcin Drwęcki	–
1770	Marcin Drwęcki Łętecki	–
1771	Franciszek Lantecki Antoni Bobowski	–
1772	Karol Magierski Jan Marszel	–
1773	Jan Piątkiewicz Jakub Degurski	–
1774	Marcin Drwecki Onufry Lonkiert	–
1775	Jakub Degurski Franciszek Lentecki	–
1776	Franciszek Lentecki Jan Marszał	–
1777	Jozef Kozłowski	Antoni Kaczorowski
1779	Jozef Kozłowski	Antoni Kaczorowski
1780	Karol Magierski	Onufry Łąkiert
1781	Jozef Kozłowski Paweł Gornicki	–
1783	Jozef Kozłowski Paweł Gornicki	?
1784	Jozef Kozłowski	Jakob Czarnecki
1785	Jozef Kozłowski	Jakob Czarnecki

1	2	3
1792	Jakub Łukieski	Jozef Kozłowski
1793	Jakub Łukiewski	Franciszek Lentecki
1795	Jakub Łukiewski	Jozef Staniszeski
1797	Jakub Łukiewski Jozef Staniszewski	–
1798	Jakub Łukiewski Jozef Staniszewski	–
1799	Jakub Łukiewski Jozef Staniszewski	–
1801	Jozef Staniszewski	Jozef Baranowski
1802	Jozef Staniszewski	Wawrzyniec Gajeski
1803	Jozef Staniszewski	Wawrzyniec Gajewski
1804	Jozef Staniszewski	Walenty Rudnicki
1805	Walenty Rudnicki Jan Bleszewicz	–
1806	Paweł Godlewski	Szczepan Gędrowski
1811	Marcin Piątkiewicz	Marcin Rudnicki
1812	Woyciech Obieżurski	Woyciech Radziemiński
1814	Woyciech Obieżurski	Woyciech Radziemiński
1815	Paweł Godlewski	Woyciech Radziemiński
1816	Woyciech Radziemiński	Fabian Skomorowski
1819	Woyciech Radziemiński	Marcin Wiąskiewicz
1821	Woyciech Radziemiński	Szafrankiewicz

Od roku 1752 zamiast nazw: „Thesaurarius” i „vice Thesaurarius” pojawia się nazwa „Podskarbiowie”³⁶. Do nazewnictwa łacińskiego powrócono jednorazowo w 1761 r., a potem stale od 1770 do 1775 r.³⁷ Od roku 1776 stosowana była ponownie polska nazwa, a w roku 1777 pojawia się także „vice Podskarbi”³⁸. W roku 1783 występuje wpis: „Podskarbi Ciż Sami, Vice Podskarbi tenże sam”³⁹, jednak przy poprzedniej elekcji do księgi wpisani zostali tylko podskarbiowie, nie ma natomiast wzmianki o wicepodskarbim. Może to jednak oznaczać, że

³⁶ Ibid., s. 26-30, 31-35.

³⁷ Ibid., s. 30, 35-39.

³⁸ Ibid., s. 39, 40.

³⁹ Ibid., s. 43.

jeden z dwóch wymienionych jako podskarbi był wicepodskarbin⁴⁰. Ostatni wpis datowany na rok 1821 zawiera uwagę, że na stanowiska te zostali wybrani ci sami urzędnicy, co przy poprzedniej elekcji. Wyjątkiem była zmiana wicepodskarbiego, którym wcześniej był Marcin Wiąskiewicz, a zastąpił go Szafrankiewicz⁴¹.

Najwięcej razy urząd skarbnika sprawował Grzegorz Zacharyaszewicz – dziewięciokrotnie, a wiceskarbnika – Maciej Krykanty – pięciokrotnie. Siedem kadencji urząd skarbnika piastował Józef Staniszewski. Trzy razy z rządu współpracowali ze sobą Jakub Łukiewski i Józef Staniszewski w latach 1797–1799.

Wszelkie decyzje w Bractwie były podejmowane w porozumieniu z radą doradczą, która służyła mu swoją opinią i pomocą. W roku 1727 w księdze została umieszczona adnotacja „Consiliarij Confirmati”⁴², co może świadczyć o tym, że skład tej rady pozostał bez zmian w stosunku do poprzedniego roku. W roku 1741 nazwa „Consiliarij” została zamieniona na „Assesores”⁴³. W kolejnym roku mamy wpis „Caeteri Idem qui Anno Praeterito”⁴⁴, czyli oprócz wymienionych z imienia i nazwiska: seniora, wiceseniora, skarbnika i wiceskarbnika, reszta zarządu została taka sama jak w roku poprzednim⁴⁵. Nazwa „Assesores” występuje również w latach 1743–1744, a rok później powraca nazwa „Consiliarij”⁴⁶. Jednak już w 1750 r. nazwa ta zamieniona została na „Consultores”⁴⁷. Rok później umieszczono adnotację „Caeteri Confirmati”⁴⁸. W latach 1752–1767 brak informacji o radzie doradców⁴⁹. W roku 1768 pojawia się po raz pierwszy nazwa „Konsyliarze”⁵⁰, jednak już w następnym roku zastąpiono ją nazwą łacińską „Consiliarii”⁵¹.

⁴⁰ Ibid., s. 42.

⁴¹ Ibid., s. 63.

⁴² Ibid., s. 8.

⁴³ Ibid., s. 18.

⁴⁴ Ibid., s. 19.

⁴⁵ Ibid., s. 18-19.

⁴⁶ Ibid., s. 20-22.

⁴⁷ Ibid., s. 25.

⁴⁸ Ibid., s. 26.

⁴⁹ Ibid., s. 26-33.

⁵⁰ Ibid., s. 34.

⁵¹ Ibid., s. 35.

W 1773 r. został dokonany wpis: „Maciey Drwęcki et alij qui Supra”⁵², co świadczy o tym, że z wyjątkiem jednego członka rady zostali wybrani ci sami radni, co przy poprzedniej elekcji. W latach 1776, 1777, 1783 została zanotowana informacja: „Konsyliarze Ciż Sami”⁵³. W 1805 r. ponownie pojawia się nazwa „Assesores”⁵⁴. Rok później widnieje adnotacja zarówno o asesorach, jak i o konsyliarzach. W 1821 r. odnotowano, że na urzędy zostali wybrani „Ciż Sami Wszyscy”⁵⁵. Najliczniejsze rady doradcze były w latach 1739 i 1815 – liczyły aż 17 członków. Najmniej liczne konsystorze były w latach 1743, 1769, 1781, 1783 i 1784 (tylko 3 członków).

Z dokładnej analizy źródła wynika, że naczelne stanowiska w Bractwie Świętej Anny przy kościele Mariackim w Toruniu bardzo często sprawowały te same osoby, a rotacja na stanowiskach nie była duża, przeważnie wiązała się ze śmiercią bądź rezygnacją któregoś ze znamienitych członków Bractwa i powołaniem na jego miejsce nowego.

Prezentowany artykuł stawiał sobie za cel przybliżenie znaczenia ksiąg brackich w badaniach nad życiem religijnym na przykładzie członków konfraterni Bractwa Świętej Anny przy kościele Mariackim w Toruniu. Charakterystyka zewnętrzna i wewnętrzna źródła pokazała wielkie bogactwo albumu brackiego jako źródła do badań nad dziejami bractw religijnych, a szerzej – także nad dziejami religijnymi Torunia w XVIII i na początku XIX w.

⁵² Ibid., s. 38.

⁵³ Ibid., s. 39, 40, 43.

⁵⁴ Ibid., s. 56.

⁵⁵ Ibid., s. 63.